

FEBRUAR PRESTUPNE 1964. GODINE

mirkomiloradovic

10-74635783

Utorak, treći.

TRIBINA, POZNANOVICI, „POLJA“

Na Tribini mladih imao sam razgovor o pisanku dnevnika i kulturnoj politici — „Na tekućoj traci“. Tog prohладног i prolećnog dana Novi Sad mi se prikazao kao živa i prenaseljena, bogata osvetljena i praznično raspoložena varoš. Čitav dan sam se šetao, obišao antikvarijat i galleriju Matice srpske, zalažao u one male poslaštarnice snabdevene i šestokim pićima.

Ono malo zainteresovanosti za moju pričicu uglavnom su se slagali sa ležernim razgovaranjem: citirao sam Marka Ristića, govorio o Objevju pozorištu, o beogradskom kulturnom mediju, o najnovijim knjigama, o kritici. I upravo me je tu zbuljivo pitanje — o uticaju knjiga na kritiku i o tome da se prema današnjim kriticarima teško može oceniti kad je našao kakav zvezdani čas.

Sa Pušmanovićima: o njihovom putu u Italiju, o tamnošću interesovanja za jugoslovenske prilike, društvene i kulturne, o starim „Poljima“.

U redakciji „Polja“ dogovaramo se o novoj seriji dnevnika. Bilo bi interesantnije da sam se dogovorio da pravim isključivo politički dnevnik. Ovakvo sam na starim stazama.

Subota, osmi.

U SLAVU VUKA KARADŽIĆA

Svečana akademija sa govorima Ive Andrićem i Dušanom Petrovićem, sa sceniskim prikazom „Moru ne izvoru“ u izboru i režiji Mate Milovića. Televizijski prenos, to je najmanje milion gledalaca!

Monografija Miodraga Popovića u izdanju „Nolita“ a u opremi Dušana Ristića, opremi dostojnoj i Vukove veličine i vrednosti same monografije. Zatiduo me je ceo taj podvig: da knjiga bude završena blagogovremeno, i da još bude besprekorna i iznutra i spolja. To zbilja nije liloš u naše tradicije. Ostali izdavači bili su do srednjeg našim navikama: izuzev „Nolita“ samo je još „Savremena škola“ uspala da se prikliču proslavi.

Citajući ovu knjigu, odmah mi je bilo žao što sam u dva navrata kroz Beč mimošao Landstrase. To je negde oko Belvedere-kauda inače štetuju namenici, kuda sam verovatno i ja prolazio, ne imajući pravog posla. A baš ih se obradovo bio da sam znao da vidim taj kraj, ulicu i kuću gde se začinjala jedna revolucija.

Kafe Ive Andrić: „U njezovom (Vukovom) služaju desilo se nešto što se ne dešava često, nešto ne u nas. Čovek akcije i čovek misli, rasičac i graditelj sili su se u istoj ličnosti u jednu celinu.“

Utorak i sreda, jedanaesti i dvanaesti.

SVE JE IDEJNO PITANJE

Savetovanje o idejnim pitanjima u CK SKJ prethodno Plenumu CK-i istavljalo je važnu ideju: u domaćinstvu uslovima sve je idejno pitanje. Za Savez komunista, u ulogu kojeg ima u dajem razdoblju socijalistički odnosa, u realizovanju Programa i novog Ustava — pitanje doslednosti, idejnog identiteta i moralne crvenine najosnovnije je stvar.

Potpisnici mi najinteresantnije diskusije činili su prijeustrovali i posle toliko „nabacanih problema“ na ovom savetovanju (nabacivanje na sreću ne znaci i odbacivanje) dolazi mi ideja da kod Brehta potražim jednu kalendarsku pritužbu.

„Primetio sam — reče gospodin K. — da mnoge odobravamo ed našeg učenja time što smo odgovor na sve. Zar ne bismo u interesu propagande mogli sastaviti listu pitanja kojim nam se čini potpuno nerenešeno?“

Februarsko savetovanje svedoči o spretnosti rukovodstva Saveza komunista da se

uhvati u košac sa svim aktuelnim pitanjima našeg današnjeg stanja i da još jednom održi i najmanje pokusaće samozavodljivstva i sveznalaštva.

Idejni rad sve odlučnije prestaje da se odvija na terenu širokog uopštavanja i arbitraže u publicističkim „incidentima“, i proširuje se na sve prostore našeg života, uključujući i delikate strane morala na konkretnim tendencijama koje vuku našad. Imam utisak da je sve sazrelo da se na plenuru u martu, i još više na kongresu, ova materija ubliči u neke teorijske stavove, i visoke i primjenjive u isti mah.

(A prakticizam, odnosno slabost ili nedostatak revolucionarne proleterske, odnosno socijalističke idejne kontrole nad praktičnim razvijkom — baš je ona atmosfera, onaj „prirodni“ put kojim antisocijalistička stihija našaže može da dođe do izražaja.” — Kardelj, Socijalizam i demokratija, 1952.)

„A prakticizam, odnosno slabost ili nedostatak revolucionarne proleterske, odnosno socijalističke idejne kontrole nad praktičnim razvijkom — baš je ona atmosfera, onaj „prirodni“ put kojim antisocijalistička stihija našaže može da dođe do izražaja.” — Kardelj, Socijalizam i demokratija, 1952.)

O knjizi Živojina Pavlovića „Krivudava reka“ čitali su na programu Radio-Belgrade u rubrici „Društvena tronika“! Pridružili mi se na tome S. G. kome moram verovati, citira referencu kao „Evo jednog umetnika koji nam podnese svoje krivudave misli“ itd, da ga na kraju komentator uporedi sa državniškim štetocinama i prverenadama.

E — tim povodom prepisujem iz Popoviceve monografije o Vuku ove redi Jovana Ristića:

„U nas ima ljudi koji misle da im je vlast na to da unistišu ono što drugi ljudi trudeće se razumom svojim urade.“ Jovan Ristić napisao je ove redi pre sto godina.

Utorak i sreda, osamnaesti i devetnaesti.

FILMSKI LJUDI I STVARNOST

Ima devetdesetak dana kako sam izbegao da ostanem na diskusiji o dokumentarnom filmu: više mi je preve glave da elušim sve jedne iste artefakte od manje više istih ličnosti. (Manje više istih, kažem, jer se u medvjremenu menjaju ili kao imena ili kao ličnosti.) Film se zove „Kise zemlje moje“, reditelj Mihailo Strebac, film izuzetan, renesansitomal, a potresao, a gađovan, na najbolji (muški) način — ali i u njemu se nešto diskutuje, diskutuju tvrdi filma u sobi za montažu, i to najboljanim diskutantskim filmom.)

Dva dana traje savetovanje reditelja i scenarista. Mekavelev, tak nikako da ostanari, citirao je Ježi Leca: „Kažeš — okremlju leda stvarnost. Mislio sam da je stvarnost svuda oko nas.“

Svojstveno su me iz časopisa „Gledač“ zamolili da dam prilog za anketu o sudjenju filmu „Grad“. Napisao sam rečenicu: „Budite ljubazni pa me zovnите kada budete imali diskusiju o umetničkom transponovanju stvarnosti“. Nisu to objavili, shvatili su da se sprdam s ozbiljnim anketama, a sad se udruženje filmskih reditelja i scenarista dosetilo da održi savetovanje pod naslovom „Jugoslovenski film i naša stvarnost“. Ne pravim igru vešti, doista bi bilo preciznije da su savetovanju dali ime „Naš film i jugoslovenska stvarnost“. Tu ima neke razlike, ako se pravo uzme.

Subota, dvadeset drugi.

BUDUCNOST KINE

Jos godine 1957, na jednoj konferencijskoj štampi u Krakovu, pitali su me — kao jugoslovenskog novinara — šta mislim o Kini. Ispratio sam ono što sam znao iz

neke istorije međunarodnog radničkog pokreta („Stampano kao skripta“), o kinесkom „Velikom maršu“ i sukobima sa Staljinom, o kampanji „Sot cvetova“ o kojoj su u vreme studenti Jagelonskog univerziteta uveliko diskutovali. Sve to nije niži izazvoljilo moje radoznoale slušačao i ja sam od tada čitao svaku noticu o Kini, i danas, u jednom jedinom broju „Politike“, nalazim ovu naslovnu: „Kina će imati atomski bombu“ — izjavio Mao Ce Tung. — „Sef kinесke partije kaže da više nikaš neću kročiti u Sovjetski Savez.“ — „Edvard Hit posetiće Peking“ — „Kinésko-indijski granični spor — Nesto novo iz Himalajama?“ — „Sito britanskih firmi izlaze na izložbi u Pekingu“ — „Kina daje Zanzibaru pomoć od 185.000 funti sterlinga“ — „Nova masovna kampanja u Kini — „Idealan model za podražavanje“ — „U jednom danu, na prve četiri stranice lista.“

U poslednjem članiku, u reportaži Branka Bogunovića, čitam: „Na kinесkoj političkoj pozornici na pomolu je još jedna i po svoj prilici vrlo masovna kampanja. Ovoga puta reč je o izučavanju i podražavanju takozvanog „metoda obukavanja“ koji prenosi kapetan kinесke armije Kuo Hsing Fu. (...) Polazna osnova metoda Kuo Hsing Fu je — predano izučavanju dela predsednika Mao Ce Tunga, slušati reči predsednika Mao Ce Tunga, učiti reči predsednika Mao Ce Tunga.“

Da Kina odučila na negovanju kultnosti i avanturnističko kolonizovanje s nekim zemljama Zapadne Evrope, skoro se moglo predvideti. Nije najgoro što Mao Ce Tung, ako je verovati šetu francuske parlamentarne delegacije, izjavljuje: „Mi ne želimo da Rusija i Amerika dođu i priliku po našoj zemlji“. Naijelo je što će komunisti u svetu još jednom biti suočeni s pogubnom Staljinovom varijantom i što se ne da ubvrditi kamo se može zaputiti taz medjunarodna situacija pri takvom, grčevitom i besprimnoj pristupu jednog „kontinenta“. Neizvesnoj situacije povećava i podatak da se kinéski „слушаči“ ne može ni brzo ni jednostavno stornirati.

Nedelja, dvadeset treći.

ZAGREBAČKI OKUŠAJ. STA S METKOM?

Ljudi boljeg pamćenja setiće se da je eksperimentata i napora, sličnih Zagrebačkom dramskom studiju, bilo za poslednjih nekoliko godina više nego dobrih domaćih drama! Zagreb je sigurno prvi na spisku pregalaca, posebno Zagrebačko dramsko neđegajšnjim svojim inicijativama.

Over godine inicijative se sinhronizuju: „Telegram“ objavljuje konkurs, pridružuju se studio Hrvatskog narodnog kazališta i Mestno gledalište iz Celja. U Beogradu je jagma o domaćem dramskom teatrovi i jedino Savremeno pozorište ne može, u tolikom svojim reorganizacionim i konsolidacionim, da nade vremena za ozbiljne poduhvata. Ostala pozorišta već u ovoj sezoni skupljaju poene: Narodno sa Lukicima, „Bertovim kćocijama ili Sibilom“, Atelje 212 sa savremenom dramom Vaska Ivanovića „Ko puca otvorice mu se“, Jugoslavensko dramsko sa dramatizacijom „Budinika“ Vladu Bulatovića Viba.

Ali ovo druge situacije, sмење:

Uvodnik Josip Puljević u kulturnom dodatku „Politike“ napisi: „Zatiduo se na trenutku kada je potrebljeno mijenjati uhođani način mišljenja. Mi smo taj trenutak čekali godinama i kada je naštupio, mi moramo mobilizirati sve što nam je u moći da se ta penetracija domaće literature održi i pojača na našim scenama. Arbitarski odnos kritike mora biti mnogo pametnije motiviran nego do sada, jer gotovo ni u jednoj evropskoj zemlji nije takova situacija da se prvi metkomi gađaju. Šta je savremeno na svim tlu. Kod nas je to tradicionalna praksa.“

U istom broju „Politike“, istog dana, tri stranice pre ovog teksta čitamo kritiku Eljelu Finciju o Miodragu Žalici, o tekstu koji su svojevremeno hvallili Luka Pavlo-

vić i Naim Kurt, o kome izveštava Borba piše: „Ako Evropsku travu posmatramo s tematske i idejne strane, to je tekst vredan pažnje.“ A evo sta Finci: „Komad se zove Evropska trava. A mogao bi se zvati, sa istim pravom, verujte mi, Odčima alge ili Akvarijum bez vode. Ništo nije tako drukčije. Mogao bi... (..) Kad bi se neko odlučio, samo zabave radi, da ištuša nekoliko vlasti te evropske trave, imao bi najduljeviju antologiju nezaboravnih uzoraka poetskog primitivizma...“) Ja sam iz te evropske magle, što je zapravo toliko naša i nimalo evropska, izlazi tako osmiješen i obeshran, da sam, u jadu i nevolji, zaboravio i ime pisca i ime reditelja i imena glumaca.“

A M. P. vrati se iz Zagreba posle video predstavlja i pre Finciju govori grubije od Fincija. O-la-la!

Utorak, dvadeset peti.

GOVORI DRUG KARDELJ

Nisam do danas, osim jedan jedini put na mitingu u Valjevu, nikaš do danas nisam slušao druga Kardelja.

Sinoć sam isčitavao njegove knjige, podsmjevajući se svojim marginalijama. Ali sam našao da je prvi des rečenica „Ništa što je stvoreno“ napisan još 1952. i iznova se, sad valjda nešto zrelije, oduševljavajući fazonom kad je Kardelj usvajao Marksistickim intelektualnim aparatom, pa i u tomu i u metodu prilaženja preveljavaju onaj najbolji Marksov manir, manir filozofski prodorog gledanja i čistih, produživljениh rečenica. O Kardeljevoj spisateljskoj i dijalektičkoj vestini pisao sam pre nešto godinu povodom knjige „Socijalizam i rat“ (neskromno držim da je taj moj studentički članak „Socijalizam i istina“ najbolje što sam kao književni kritičar napisao), i tada sam, studirajući te knjigu, zavodio Kardeljev način mišljenja koji se ne stručava da bude i duhovit, koji je, jednom rečju, izgrađen pod najboljim Marksistickim utjecajem.

Jutros je tri i po časa druga Kardeljevog vođenja: o skupštinskom radu, o ulozi SKJ, o primitivizmu, o sistemu cene, o proširenoj reprodukciji, o finansiranju u kulturi, o arbitražiranju u nauci, o novoj kinесkoj politici. I ja, skeptički po prirodi, uhvatim se da svu verujem jednom čoveku a on govoriti o toliko različitim stvari. Jedan drugi put cu se svakako vratiti na opisivanje tog tona predanog i mudrog univerzitetskog profesora, možda i opisivanju tih pronicljivih očiju (koje sam video izbjeljiva), jedan drugi put jer smo ovdje iskomplikirani mada ja uobičajeno da nisam...“

Citiraju ovde prema svojim beležkama neke od joštrošnjih Kardeljevih rečenica: „Treba znati da je svaki napredak u istočnom i zapadnom svetu na opisivanje i arbitražiranje u nauci, o novoj kinесkoj politici. I ja, skeptički po prirodi, uhvatim se da svu verujem jednom čoveku a on govoriti o toliko različitim stvari. Jedan drugi put cu se svakako vratiti na opisivanje tog tona predanog i mudrog univerzitetskog profesora, možda i opisivanju tih pronicljivih očiju (koje sam video izbjeljiva), jedan drugi put jer smo ovdje iskomplikirani mada ja uobičajeno da nisam...“

Citiraju ovde prema svojim beležkama neke od joštrošnjih Kardeljevih rečenica: „Treba znati da je svaki napredak u istočnom i zapadnom svetu na opisivanje i arbitražiranje u nauci, o novoj kinесkoj politici. I ja, skeptički po prirodi, uhvatim se da svu verujem jednom čoveku a on govoriti o toliko različitim stvari. Jedan drugi put cu se svakako vratiti na opisivanje tog tona predanog i mudrog univerzitetskog profesora, možda i opisivanju tih pronicljivih očiju (koje sam video izbjeljiva), jedan drugi put jer smo ovdje iskomplikirani mada ja uobičajeno da nisam...“

U već poznatu ležernost u baratanju aspektima (kad govoriti o jednoj stvari, viđi joj najmanje tri-fetari aspekti i određenja), kod Kardelja me je fascinirao rečdar kar za priznavanje prakse kao vrhovnog sudsije. Dok govoriti o daljim izgledima razvijnika pojedinih oblika naše demokratije, kad kaže da „ne bi smeo da o tome iskaže svoje mišljenje sve dok praksa ne pokaze izvesne rezultate“, upisam se da je u celoj sali od dve stotine ljudi jedini Kardelj koji sme da se tako ponosi. Svako od nas imao bi svakako — ali kladim se! — bar minimalnu procenu. Zbijal je previsuo velikih duhova da priznaju svoju nemotu, da na padnu u grešku samo zato što nešto treba reći.